

Ks. Rafał CZEKAŁSKI

PERSONALISTYCZNA PEDAGOGIKA WYCHOWAWCZA JANA PAWŁA II

Treść: 1. Współczesne modele wychowania; 2. Co to jest personalizm; 3. Główne założenia myśli wychowawczej Jana Pawła II; Podsumowanie.

Niniejszy artykuł podejmuje ważny problem współczesnej edukacji, a mianowicie: w jaki sposób winno wychowywać się współczesnego człowieka? Obecnie istnieją różne modele edukacyjne, które stawiają sobie różne cele. Należy krytycznie im się przyjrzeć, a przede wszystkim założeniom filozoficzno-ideologicznym, które one ze sobą niosą. Nigdy nie jest tak, że człowiek w sposób całkowicie wolny od jakiegokolwiek światopoglądu wychowuje młodego człowieka (punkt 1). Niniejszym artykuł nie ograniczy się jedynie do krytycznego ujęcia współczesnych modeli wychowawczych, przeciwnie, pragnie ukazać wychowanie w duchu personalistycznym, tzn. uznające godność dziecka, ale jednocześnie potrzebę kształtowania jego charakteru. W punkcie drugim zostaną, w sposób skrótowy, przypomniane główne założenia filozofii personalizmu (punkt 2). Następnie zostanie przedstawiona myśl wychowawcza Jana Pawła II, który obficie czerpał z tego kierunku filozoficznego (punkt 3).

1. Współczesne modele wychowania

Znany filozof Jacques Maritain wyróżnił dwie podstawowe koncepcje wychowania: tradycyjną i liberalną¹. Koncepcja tradycyjna, nawiązująca do zaleceń Platona, akcentowała dominującą rolę nauczyciela i państwa oraz potrzebę bezwzględnego posłuszeństwa. Koncepcja liberalna natomiast przestrzega przed łamaniem wolności wychowania i nadmiarem zakazów. Obecnie można niektóre rysy koncepcji Platona i Arystotelesa odnaleźć w dzisiejszych koncepcjach edukacyjnych. Niestety, bardzo często, odpowiedzialność za wychowanie obywateli bywa źle rozumiana. Pomija zasadę pomocniczości i nabiera charakteru totalitarnego. W koncepcjach tych pomija się wychowanie moralne, które polega na kształtowaniu cnót moralnych.

Do twórców nowożytnej pedagogiki zalicza się m. in. J. H. Pestalozziego, J.J. Rousseau, I. Kanta. Zdaniem tych autorów pierwszoplanowym czynnikiem dynamicznym w procesie wychowania jest sam wychowanek. Jego aktywność warunkuje pozytywne

¹ J. MARITAIN, *Our une philosophie de l'education*, Paris 1949, 49-52.

efekty wychowawcze. Ich zdaniem, wychowanie tradycyjne nie zawsze dostrzegało indywidualność i osobowość młodzieży, było ono niekiedy zbyt rutynowe.² Bardzo często polegało ono na wychowywaniu do spełniania konkretnych ról w społeczeństwie (inżynieria pedagogiczna)³. Dlatego bardzo ważną rzeczą jest, aby umieć połączyć obydwie strony procesu wychowania: indywidualną i społeczną. Prekursorem takiego podejścia był J. Dewey. Jego koncepcja osłabia rolę wychowawcy, który niczego arbitralnie nie może narzucać, a jedynie towarzyszyć i stwarzać odpowiednie warunki do samowychowania, dochodzenia do zrozumienia.

Jeszcze inny podział koncepcji w pedagogice zaproponowała T. Kukułowicz. Wy różniła ona wychowanie: personalistyczne, marksistowskie, neoiluministyczne (laiczne), radykalno-emancypacyjne, technologiczno-funkcjonalne, antypedagogikę⁴. Cechą nurtu neoiluministycznego jest negowanie obiektywnej prawdy, a cel wychowania określa jako ukształtowanie postawy racjonalistycznej.⁵ Podobnie negatywnie można ocenić nurt radykalno-emancypacyjny, który także nie uznaje wartości uniwersalnych, a proces wychowawczy sprowadza do dialogu i wyrobienia postawy tolerancji dla innych. Nie kwestionując, że postawa tolerancji jest istotna we współczesnym społeczeństwie „otwartym” i pluralistycznym, nie należy pomijać pewnego aksjologicznego fundamentu, który winien stać się podstawą ładu społecznego. Istotą nurtu technologiczno-funkcjonalnego jest dążenie – zdaniem T. Kukułowicz – do bezkolizyjnego włączenia się młodego człowieka w społeczność i jej instytucje. W nurcie tym rezygnuje się z ambicji moralnego kształtowania wychowanka.⁶ W ostatnim wymienionym nurcie, antypedagogice, praktycznie eliminuje się jakikolwiek wychowawczy wpływ na wychowanka. Czyni się to w imię zachowania jego indywidualności i tożsamości. Prawdy i wartości uniwersalne tak wysoko stawiane w wychowaniu chrześcijańskim i personalistycznym uważa się za opresywne. Cechą wspólną tych wszystkich pedagogii naturalistycznych jest przesadna wiara w dobroć człowieka, który praktycznie nie potrzebuje wychowania. Jest to pogląd, którego prekursorem był teoretyk i jednocześnie jeden z wielkich nieudaczników wychowania J. Rousseau⁷. J. Salij tego rodzaju wychowanie nazywa wychowaniem permissywnym. Do pierwszych teoretyków tego wychowania zalicza się także G. Stanleya Halla. Był on zwolennikiem ściśle materialistycznej koncepcji człowieka. Jego zdaniem ontogeneza duchowa jest w gruncie rzeczy powtórzeniem filogenezy, zatem nie wychowujemy dzieci, pozwólmy im, żeby same przeszły ze stanu dzikości do stanu cywilizacji. W ujęciu tym, wszelkie

² Por. S. KAMIŃSKI, *Wolność naturą i prawem człowieka*, Sandomierz 2000, 74.

³ W ten sposób pedagoga – jak to trafnie wyrazili K. Kaczmarek i T. Gadacz – staje się ulicznicą gotową wynająć się każdemu, pozostać na usługach każdego światopoglądu i każdej ideologii politycznej, strojąc się przy tym w kolekcje obowiązujących mód filozoficznych. Zob. K. KACZMAREK, T. GADACZ, "Racje za personalistyczną filozofia wychowania", w: *Wychowanie personalistyczne*, dz. cyt., 171.

⁴ T. KUKUŁOWICZ, "Nowe koncepcje wychowania", w: *Wprowadzenie do pedagogiki ogólnej. Wybór tekstów*, red.: J. KOSTKIEWICZ, Stalowa Wola 1996, 165-171.

⁵ J. RUTKIEWICZ, "Stosowanie teorii pedagogicznej w praktyce a dialog edukacyjny", *Kwartalnik Pedagogiczny* (1986) nr 2.

⁶ Zob. S. KOWALCZYK, *Wolność naturą i prawem człowieka*, Sandomierz: Wyd. Diecezjalne 2000, 75.

⁷ Jak wiadomo J. Rousseau swoje pięcioro nieślubnych dzieci oddał do przytułku.

prawo moralne jawi się jako z natury swej represyjne, toteż należy ograniczyć je do minimum.⁸

W świetle przedstawionych nurtów w pedagogice jeszcze bardziej widać potrzebę wychowania odwołującego się do obiektywnych wartości, będącego antidotum wobec kultury nihilizmu i relatywizmu moralnego. Warunki takie spełnia wychowanie personalistyczne. Celem tego wychowania jest dążenie do uzyskania moralno-wewnętrznej wolności człowieka, która pozwala człowiekowi na postawę niezależności wobec różnych form presji zewnętrznej, jak też wewnętrzno-witalnej. Tylko osoba, która posiada wewnętrzną wolność, sobie panuje i o sobie stanowi, odporna jest na wszelkiego rodzaju wpływy zewnętrzne. Aby dobrze poznać założenia wychowania personalistycznego, należy najpierw dokładniej przyjrzeć się filozofii personalistycznej.

2. Co to jest filozofia personalistyczna?

Personalizm jako nurt filozoficzny rozwinął się w XX wieku. Do czołowych jego przedstawicieli należy zaliczyć: Charlesa Renouviera, który uznawany jest za autora samego pojęcia „personalizm”. Jego dzieło z 1903 r. nosi tytuł: *Le personnalisme*⁹; Maxa Schelera, który uchodzi za twórcę współczesnej antropologii filozoficznej jako samodzielnej dyscypliny zajmującej się miejscem człowieka w świecie i społeczeństwie (*Die Stellung des Menschen im Kosmos*, 1928, a zwłaszcza *Zur Idee des Menschen*, 1919); Emmanuel Mounier – popularyzator samego pojęcia i autor dzieł o charakterze deklaracyjno-ideowym przeciwstawiającym się XX-wiecznym ideologiom zniewolenia człowieka (*Revolution personnaliste et communautaire*, 1935, oraz *Manifeste au service du personnalisme*, 1936). Najbardziej znaczącym autorem jest J. Maritain. (*Du regime temporel et de la Liberte*, 1933; *Les droits de l'homme et la loi naturelle*, 1945; *L'humanisme integral*, 1945; *Education at the Crossroads*, 1943).

Wśród polskich autorów należy wymienić: K. Górskiego i jego główną pozycję *Wychowanie personalistyczne* (1936), F. Sawickiego, o. J. Woronieckiego, S. Kunowskiego, W. Granata oraz K. Wojtyłę¹⁰. Należy zauważyć, że personalizm nie stanowi jedno-

⁸ Zob. J. SALIJ, *Wybierajmy życie*, Poznań 2002, 85. Ojciec Salij podzielił istniejące kierunki w pedagogice, uzależniając je od konkretnej wizji antropologicznej, zasadniczo na trzy grupy: inżynieria pedagogiczna, permissywizm wychowawczy, wychowanie personalistyczne.

⁹ Inni autorzy uważają, że po raz pierwszy użył tego pojęcia F. Schleiermacher w *Mowach* (1799) na oznaczenie poglądu, w którym Bóg jest istotą osobową, odrębna od całego wszechświata i posiada boskie, podmiotowe działanie (teizm). *W podobnym znaczeniu w Anglii do filozofii wprowadził to pojęcie John Grote (1865), a w Ameryce w 1863 roku Brunon Alcott*. S. CHROBAK, *Koncepcja Wychowania personalistycznego w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 1999, 11.

¹⁰ W swoim artykule *Personalizm tomistyczny* K. Wojtyła w sposób następujący charakteryzuje ten nurt myślowy: *Personalizm nie tyle oznacza jakąś teorię osoby czy też teoretyczną naukę o osobie. Posiada on znaczenie w dużej mierze praktyczne i etyczne – chodzi o osobę jako podmiot i przedmiot działania, jako podmiot uprawnień*. W: *Znak* 13(1961) nr 5, 664. Zob. także: M. NOWAK, "Od filozofii człowieka do filozofii wychowania", w: *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, red. F. ADAMSKI, Kraków 1993, 39-57. Na uwagę zasługują niewątpliwie też opracowania tematu przez ks. Czesława Bartnika. Wśród najnowszych pozycji należałoby wymienić pozycję ks. M. Dziewieckiego: *Osoba i wychowanie. Pedagogika personalistyczna w praktyce*, Kraków 2003.

litej filozofii. Wymienia się następujące jego nurty: chrześcijański, egzystencjalistyczny, ateistyczny. W zależności natomiast od kategorii filozoficznych, w jakich ujmuje się osobę F. Adamski wyróżnia personalizm: metafizyczny, realistyczny, teocentryczny, epistemologiczny, pragmatyczny, pedagogiczny, etyczny itd.¹¹ S. Kowalczyk wyróżnia natomiast następujące typy personalizmu:

- augustyński (J. Hessen, F.M. Sica, F. Sawicki)
- tomistyczny (J. Maritain, C. Fabro, K. Wojtyła)
- fenomenologiczno-aksjologiczny (M. Scheler, L. Lavelle, R. Guardini)
- egzystencjalny (G. Marcel, K. Jaspers, M. Buber, N. Bierdiajew)
- socjologiczny (E. Mounier, J. Lacroix)
- teologiczny (K. Rahner, E. Scillebeeckx, W. Granat).

Jak zauważa S. Kowalczyk istnieje wiele określeń personalizmu, niemniej występują pewne cechy konieczne dla określenia nurtu filozoficznego lub teologicznego personalizmem. Są to:

- osobowy byt człowieka
- materialny i duchowy wymiar jego natury
- rozumność i wrażliwość na wyższe wartości
- nadrzędna wartość osoby ludzkiej wobec świata rzeczy oraz struktur ekonomiczno-społecznych i politycznych¹²

Podstawowym dobrem, którego broni personalizm jest godność człowieka, jako wartość niezbywalna i niepowtarzalna (od strony ontologicznej). Istnieje również godność osobowościowa. Jest to godność nabyta i jest wynikiem pracy człowieka, który działając spełnia się jako osoba, rozwija swoje wewnętrzne predyspozycje, realizuje się.

Z racji, że w niniejszym artykule w sposób szczególny będziemy odwoływać się do antropologii i etyki K. Wojtyły, wydaje się rzeczą właściwą, przybliżyć jego ujęcie personalizmu. Personalizm K. Wojtyły, - który za J. Galarowiczem można nazwać personalizmem komunijnym, niekiedy używa się jeszcze określeń: personalizm dialogiczny i trialogiczny - opisuje stanowisko, które sytuuje się pomiędzy indywidualizmem a dialogiką. Do substancjalnego wymiaru osoby należy zarówno egologiczność (wsobność), jak i relacyjność. Inaczej mówiąc, chociaż osoba nie jest ukonstytuowana przez „ty”, to spełnia się przez odniesienie do „ty”, do wspólnoty. Najbardziej znanymi zwolennikami tego stanowiska są także Maurice Nedoncelle, Gisbert Greshake i „późny” Józef Tischner.¹³ Personalizm myśli K. Wojtyły uwidacznia się w sposób szczególny w sformułowaniu przez niego normy personalistycznej, uczynił to zarówno od strony pozytywnej, jak też i negatywnej: Osoba jest takim dobrem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi tylko miłość¹⁴. Negatywne, niegodne

¹¹ Zob. F. ADAMSKI, *Wychowanie personalistyczne*, Kraków 2005, 12 (wstęp).

¹² Zob. S. KOWALCZYK, *Zarys dziejów człowieka*, Sandomierz 1990, 305.

¹³ Por. J. GALAROWICZ, *Być ziarnem pszenicznym. Nowa książeczka o człowieku*, Kęty 2006, 29.

¹⁴ K. WOJTYŁA, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2001, 42.

odniesienie do drugiego człowieka to takie, które instrumentalizuje drugiego człowieka, wykorzystuje go do swoich celów.

Personalizm K. Wojtyły nie jest zawieszony w próżni. Będąc personalistą K. Wojtyła osadza całe życie osobowe człowieka ontologicznie. Słusznie Alina Rynio pisze, że antropologia Wojtyły to swoistego rodzaju ontologia wzbogacona o wątki aksjologiczne, biblijne, teologiczno-dogmatyczne czy moralno-społeczne¹⁵. W swoim filozofowaniu K. Wojtyła posługuje się zarówno metodą filozofii bytu (arystotelesowsko-tomistyczną), jak też metodą fenomenologiczną, która opisuje wewnętrzne życie człowieka. To właśnie tej drugiej metodzie zawdzięczamy gruntowniejsze poznanie człowieka od strony świadomości. Novum personalizmu Wojtyły w stosunku do personalizmu tomistycznego – jak zauważa J. Galarowicz – sprowadza się m.in. do tego, iż rozwinął on koncepcję podmiotowości przeżyciowej. (...) Obrona przez Wojtyłę metoda prowadzi go do ujęcia człowieka-osoby jako bytu substancjalnego, a zarazem przeżywającego siebie na sposób osobowy¹⁶.

Osoba ludzka – w ujęciu K. Wojtyły - jest bytem dynamicznym, ona się staje, poprzez konkretne czyny (wybory moralne). Właśnie ten wymiar moralny wydaje się warty podkreślenia. Osoba ludzka posiada sumienie, wewnętrzny organ, który rozpoznając prawdę, informuje i apeluje do człowieka. Spełnienie się człowieka, jego rozwój i wychowanie moralne, zależy właśnie od wierności temu sumieniu. Wychowanie człowieka musi zatem uwzględniać prawdę o osobie ludzkiej, u podstaw wychowania nie mogą leżeć koncepcje redukujące człowieka (np. koncepcje funkcjonalistyczne, pragmatyczne). Podstawą wychowania Karola Wojtyły jest zatem integralny obraz człowieka, antropologia adekwatna.

Innym ważnym rysem antropologii Karola Wojtyły jest społeczna natura człowieka. Każdy człowiek jest homo socialis, żyje w odniesieniu do drugiego człowieka, czy wspólnot ludzkich (rodzina, naród, Kościół). Niemniej zawsze osoba jest przed wspólnotą i konstytuuje wspólnotę: Znaczy to, że nie tylko de facto ludzie bytują i działają wspólnie jako wielość osobowych podmiotów, ale znaczy również, że niczego innego o tym współbytowaniu i współdziałaniu w sensie personalistycznym – czyli właśnie jako wspólnocie – nie potrafimy powiedzieć, jeżeli nie wyjdziemy od człowieka właśnie jako od osobowego podmiotu¹⁷. Wychowanie akceptujące intersubiektywność człowieka winno zmierzać ku wyrobieniu postaw autentycznych, takich jak: sprzeciw, solidarność, postawa dialogu.

3. Główne założenia myśli wychowawczej Jana Pawła II

Na wstępie należy podkreślić, że celem wypowiedzi i całej działalności Papieża nie było stworzenie jakiegoś nowej, systematycznej teorii wychowania czy samowychowania. Niemniej, jak słusznie zauważa A. Rynio, jego nauczanie może sta-

¹⁵ A. RYNIO, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004.

¹⁶ J. GALAROWICZ, *Człowiek jest osobą. Podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*, Kraków 1994, 52.

¹⁷ K. WOJTYŁA, "Osoba: podmiot, wspólnota", *RF* 24 (1976) z. 2, 21.

nowić podstawę do zrekonstruowania integralnej teorii wychowania¹⁸. Dlatego też to, co Jan Paweł II powiedział o wychowaniu można by było nazwać bardziej meta-teorią wychowania rozumianą jako poszukiwanie prawdy istnienia człowieka, tzn. ostatecznego celu i jego przeznaczenia. Oto najważniejsze cechy wychowania w ujęciu Jana Pawła II:

- Integralność. Wyraża się ona w całościowym widzeniu człowieka, ogarnia całość ludzkiego życia i zmierza do krytycznej i systematycznej świadomości całej rzeczywistości.

- Teonomiczność papieskiej filozofii wychowania. Jan Paweł II stale odnosi się do prawa Bożego, które nie pozostaje w konflikcie z wolnością człowieka, przeciwnie, zabezpiecza ją, przed nadużyciami¹⁹. Pedagogia żywej wiary prowadzi do wychowania człowieka nastawionego pokojowo i ekumenicznie.

- Wychowanie dojrzałej osobowości zdolnej do samowychowania (cel).²⁰

- Wychowanie do prawdy. Wychowanek mus odkryć, że prawda jest transcendentna, przerasta człowieka, że kieruje umysł człowieka ku rzeczywistości przekraczającej go: Dzisiejszemu człowiekowi brak często zmysłu do czynnika transcendentnego, rzeczywistości nadprzyrodzonej, czegoś, co go przewyższa. Człowiek przeżywa siebie, jeżeli jest świadomy tego, że musi ciągle przewyższać siebie, przechodzić siebie²¹. Rozpoznanie prawdy, przede wszystkim prawdy o człowieku stanowi proprium wychowania personalistycznego w ujęciu Jana Pawła II. Poznana prawda wewnętrzna kształtuje człowieka, wpływając na jego poglądy i sposób widzenia siebie i kształtowanie własnego „ja”. Poza tym, prawda winna być wyznawana i w ten sposób staje się wspólnototwórcza. Nie ma wspólnoty opartej na fałszu: Jeśli się nie uznaje prawdy transcendentnej, triumfuje siła władzy i każdy dąży do maksymalnego wykorzystania dostępnych mu środków, do narzucenia własnych korzyści czy własnych poglądów, nie bacząc na prawa innych²². Oczywiście spotyka się także poglądy przeciwnie, że to prawda ma wymiar totalitarny, wyklucza niektórych ludzi ze społeczności.

- Obiektywizm. Papież odwołuje się do pojęcia natury ludzkiej oraz obiektywnie istniejących wartości.

- Optymizm wychowania Jana Pawła II. Papież wierzy w młodzież i dlatego namawia do stawiania wymagań. W swoim przemówieniu do nieletnich w zakładzie reedu-

¹⁸ A. RYNIO, *Wychowanie integralne, dz. cyt.*, 350.

¹⁹ Por. W. PASTERNAK, "Jan Paweł II jako filozof i teoretyk edukacji", w: *Jan Paweł II nauczyciel*, red.: M. PIECHOWSKI, Zielona Góra 1997, 57-61.

²⁰ Celem pedagogiki Jana Pawła II było odnowienie człowieczeństwa. Wszystkie uzdolnienia człowieka powinny być kształtowane i wypracowywane ze względu na jego człowieczeństwo, mają temu człowieczeństwu służyć. Por. K. GRYZ, "Kształtowanie człowieczeństwa przez miłość. Idea wychowania w nauczaniu Jana Pawła II", w: *Człowiek drogą Kościoła. Moralne aspekty nauczania Jana Pawła II*, Kraków 2006, 212.

²¹ JAN PAWEŁ II, "Prawdziwy wychowawca rozumie młodych ludzi", w: *Nauczanie Papieskie*, t. III, cz. 1, 376.

²² Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Centesimus Annus*, 99.

kacyjnym powiedział: Każdemu z was chcę powiedzieć, że jest zdolny do dobra, do uczciwości, do pracowitości; każdy z was nosi w sobie te zdolności rzeczywiście i głęboko, choćby nawet ich istnienia nie podejrzewał²³. To właśnie brak wiary w zdolność przemiany młodego człowieka powoduje, że wielu wychowawców ogranicza swoje wysiłki wychowawcze, godzi się z „bylejakością”.

- Wychowanie do świętości. Świętość nie jest czymś abstrakcyjnym. Dlatego też Jan Paweł II podjął ten trud, odkrycia dla świadomości eklezjalnej Kościoła tego bogactwa wzorów osobowościowych, które są owocem działania Ducha Świętego i pokornej współpracy człowieka.

- Podmiotowe traktowanie wychowanka. Wychowanek nie może być nigdy traktowany jako środek do określonych celów leżących poza nim, a wyznaczanych np. przez szkołę, wychowawcę czy system oświatowy. Wychowanek – jak trafnie interpretuje myśl papieską A. Rynio – jest podmiotem, który w procesie wychowania kształtuje swą osobowość i strukturę psychiczną, opierając się na własnej indywidualnej naturze i sobie właściwych możliwościach rozwojowych. Wychowawca a wraz z nim system wychowawczy muszą uwzględnić odrębność ontyczną każdego z wychowanków, traktując ich jako osoby jedyne i niepowtarzalne²⁴. Wychowanie takie sprzeciwia się zatem wszelkiego rodzaju unifikacjom i standaryzacjaom.

- Dialogiczność wychowania. Wychowawca także wychowuje się w trakcie wychowania. Niezbędnymi elementami dialogu są postawy: otwartości, szczerości i miłczenia. Ważniejsze jest być z wychowankami, a nie jedynie „dla” wychowanków.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Jan Paweł II ujmuje wychowanie jako „rodzenie, wzbudzenie osoby ludzkiej w człowieku” w kierunku jego celu ostatecznego. Wychowanie takie, abstrahuje od kultury materialistycznej, w której dominuje prymat „mieć” nad „być”. Wychowanie powinno zawsze odbywać się w odpowiedniej atmosferze aksjologicznej. Dlatego Jan Paweł II postuluje cywilizację miłości, jako antidotum na współczesne, materialistyczne, utylitarystyczne tendencje kulturowe. Wychowanie to, posiada także wymiar religijny, odniesienie do Boga, który występuje także jako Pedagog. Pedagogia Jana Pawła II, mając personalistyczne podstawy antropologiczne, stosuje następujące zasady: teologiczne – wierność Bogu i człowiekowi, psychologiczne – dyferencji i integracji, pedagogiczne – interakcji i komunikacji, dydaktyczne – koncentracji i korelacji.

²³ JAN PAWEŁ II, "Wierzę w was", *L'Osservatore Romano* 2(1980) nr 3, 19.

²⁴ A. RYNIO, *Integralne wychowanie*, dz. cyt., 360.

PERSONALISTISCHE GRUNDZÜGE DES PÄDAGOGISCHEN GEDANKENGUTS

KAROL WOJTYLAS (JOHANES PAUL II)

Zusammenfassung

Der Artikel zeigt die personalistische Grundzüge des pädagogischen Gedankenguts K. Wojtylas (Johannes Paul II). Der erste Teil informiert über den Kontext der gegenwärtigen Erziehung und die Modelle. Im zweiten Teil stelle ich den Personalismus vor, als die Philosophie, die den grössten Einfluss hatte auf die humanistische Entwicklung der Weltgemeinschaft und der Menschenrechte. Der letzte Teil zeigt uns das pädagogische Gedankengut von Papst Johannes Paul II.

Słowa kluczowe: *Jan Paweł II, wychowanie chrześcijańskie, pedagogika personalistyczna.*

Keywords: *John Paul II, Christian education, personalistic pedagogy.*